

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Filmalkotás látvány-, illetve fényterveinek szerzői jogi védelme; a szerzőség kérdése

Ügyszám: SZJSZT 25/2002/1-2

A bíróság által feltett kérdések:

A pótlólag megküldött látványtervek szerzői jogvédelmi tevékenységnek minősülnek-e, figyelembe véve a meghallgatott tanúk vallomásában foglaltakat is?

Az eljáró tanács válasza:

1./ A szóban forgó fénytervekre, illetőleg fővilágosítói tevékenységre vonatkozó megbízási szerződések kötése, azok teljesítése és az ennek fejében történt díjazások a szerzői jogról szóló korábbi, 1969. évi III. törvény (rég. Szjt.) hatálya alatt történtek, ezért a megbízási teljesítésével létrehozott eredmény szerzi jogi értékelésénél ennek a törvénynek a rendelkezéseiből kell kiindulni.

A régi Szjt. közelebbi fogalmi meghatározás nélkül szögezte le, hogy védi az irodalmi, tudományos és művészeti *alkotásokat* /1. § (1) bek./. A szerzői jog tehát nem a szerzői művek létrehozására, megjelenítésére vagy kivitelezésére irányuló tevékenységen, hanem az alkotómunka eredményén biztosít alanyi jogot. Az 1999. szeptember 1-jén hatályba lépett 1999. évi LXXVI. törvény (új Szjt.) 1. §-ában – az utóbbi évtizedekben egységesedett nemzetközi, európai és hazai jogi értelmezésnek megfelelően – körülírta, mit kell szerzői alkotáson érteni, függetlenül attól, hogy a törvény megnevezi-e annak valamelyik fajtáját. Eszerint „a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó *egyéni, eredeti* jelleg alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás szintjére vonatkozó értékítéllettől” /3) bek./. Továbbá: „Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek” /6) bek./.

A szerzői jog értelmében tehát valamely alkotás azonosíthatóan kifejtett gondolatszövedéket jelent, ami nem csupán az új Szjt. idézett rendelkezéseiből következik, hanem a WIPO 1996. évi (Magyarországra nézve is hatályos) Szerzői Jogi Szerződésében a következőképpen nyert rögzítést: „A szerzői jogi védelem kifejezésekre (expressions) terjed ki, nem ötletre, eljárásokra, működési módszerekre vagy matematikai koncepciókra, mint olyanokra” (2. cikk, „a szerzői jogi védelem terjedelméről”). Valamely módszer vagy eljárás egyéni és eredeti ismertetése azonban műnek minősülhet, aminek a kifejezése védelmet élvez másolással szemben. Azonos mű kifejezése többféle formában történhet: A Berni Unió Egyezmény 2. cikke (1) bekezdése értelmében az irodalmi és művészeti művek „kifejezésük módjától és alakjától függetlenül” részesülnek védelemben.

Valamely alkotás szerzőségét illetően a régi Szjt. 4. § (1) bekezdése leszögezte, hogy „a szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző)”. A multimédia jellegű filmalkotáshoz szükséges látványtervezés vonatkozásában, amely nem választható külön a filmalkotás egyéb összetevőitől, az 5. § (1) bekezdése és a 41. § (1) bekezdése igazítottak el: „Több szerző közös művére, ha azt nem lehet önálló részekre szétválasztani, a szerzői jog a szerzőtársakat együttesen és – kétség esetében – egyenlő arányban illeti meg;...” továbbá: „A film szerzői a film számára készült irodalmi és zeneművek szerzőik, a film rendezője és mindazok, akik a

film *egészének kialakításához ugyancsak alkotó módon járultak* hozzá. Ez a rendelkezés nem érinti a filmben felhasznált egyéb művek szerzőinek e törvényben biztosított jogait.” Az új Sztj. a közös művek és a filmalkotások szerzőségének ezen a korábbi szabályozásán nem változtatott /5. § (1)/, /64. § (2)/.

2./ A fentiek fényében a filmek *látványkompozíciói* az audiovizuális alkotás más összetevőitől elválaszthatatlan elemeit képezik, amelyek akkor minősülnek a törvény által védett alkotásnak, ha egyéni szellemi tevékenységből erednek és eredeti jellegűek, tehát nem csupán kézenfekvő, kialakult, vagy egyébként mástól átvett fénytechnikai gyakorlat alkalmazásából állnak. A *látványkompozíció filmre vitelével nyer azonosítható kifejezést*, amire a szerzői jogi védelem irányul. A kompozíció kivitelezési terve, a látvány megvalósításának technikai megoldása önmagában nem szerzői mű; a forgatáskor alkalmazott módszer vagy eljárás egyéni és eredeti kifejezése azonban már védelemben részesülhet annak másolásával szemben.

Külön elbírándó, hogy ki a látványkompozíció szerzője? A filmszakmában általában alkotó hozzájárulásnak ismerik el a rendezővel és az operatőrrel együttműködő fővilágosító szellemi teljesítményét. Ha azonban a világosító, vagy más látványtervező kizárólag a gyártási forgatókönyvhöz igazodóan, vagy a főrendező, illetőleg az operatőr tervei szerint készít kivitelezési tervet, hiányzik a szellemi teljesítmény szerzői jogi védelméhez szükséges egyéni eredeti jelleg. Ilyenkor a látványkompozíció szerzője az azt meghatározó másik filmszerző lesz. ha a látványtervező vagy fővilágosító nem csupán a látvány technikai kivitelezését határozza meg, hanem magát a látványt alkotja, a film alkotásához járul hozzá és maga is a film szerzőjévé válik.

3./ Amint arra a Szerzői Jogi Szakértő Testület 1998. október 29-i szakvéleménye is rámutatott, az adott ügyben a per anyagához csatolt megbízási szerződések nem határozzák meg, milyen célból, milyen látványtervet, illetőleg világosítói munkát irányoznak elő, kivéve az S. Gy.-vel 1992. szeptember másodikán kifejezetten a „...” c. filmhez készült fényterv kivitelezésére irányuló megbízást. Ez a szerződés azonban, valamint az ugyancsak S. Gy.-nek 1992. augusztus 6-án adott megbízás, fényterv *kivitelezésére* irányul, eredeti alkotás létrehozásában való szerzői közreműködést önmagában nem támasztva alá.

Az S. Gy.-vel 1992. június 11-én világosításra kötött és a H. M.-mel 1992. február 28-án fővilágosítói megbízásra kötött szerződések alapján vélelmezhető, hogy filmalkotásban való közreműködésükről van szó. Az S. Gy.-vel 1992. február 7-én, február 28-án, március 2-án, március 5-én, továbbá a T. R.-rel 1992. február 7-én, 25-én, 28-án és március 2-án kötött megbízási szerződések tárgya pedig kifejezetten *látványtervezés*. Mindezek a szerződések meghatározzák a munkavégzés napjait.

A megbízó részére teljesített fővilágosítói és látványtervezői munka jellegét tekintve B. K. *közreműködő producer* 2001. június 7-i tanúvallomásában kifejtette, hogy „a látványtervezés illetve a fénytervezés a szerzői jogvédelem alatt álló önálló szellemi tevékenységnek tekintendő” mivel „egy alkotás létrehozása során elsődlegesen, amikor összeül a csapat, itt ez alatt értem a rendezőt, a producort, a fővilágosítót, valamint az operatőrt, akkor már nagyvonalakban megalkotják az egyes jeleneteknek a fény, illetve látványtervezési részét is, amely elsősorban hangulatot, illetve érzelmet fejez ki.” Továbbá: „kiegészíti a rendező tevékenységét ... gondolatban megteremtik a film alkotórészeként ... A fővilágosító hozza létre fejében ezeket a fényeffekteket ... a világosítónak megmondja, hogy mely lámpákat, hová kel elhelyeznie. Ami fizikai munkának tekintendő, a világosítói tevékenység.” Majd: „Van olyan operatőr, aki igényli azt, hogy rögzítsék ezeket a fénymegoldási lehetőségeket,

illetve fényeffekteket.” És: „Ha nincs fővilágosító, akkor is a film létrejön, de akkor is egy embert megbíznak ... akinek elmondják, hogy ... milyen látványt kell létrehozni és akkor ő ezt az elmondottak alapján ... megpróbálja létrehozni.”

S. T., az érintett filmek alkotásában *közre nem működött tanú* 2001. szeptember 5-i vallomásában kifejtette, hogy „három személynek az összeműködéséből ... jön létre adott esetben egy filmnek a fénytervezői feladata, egyrészt a rendező, másodsorban az operatőr és harmadsorban a fővilágosító. Elsődlegesen a fővilágosítónak a feladata az, hogy egy filmnél a fényeffekteket, illetve a látványtervezői feladatokat megoldja ... ő határozza meg a fényeket, hogy ... az adott jelenethez honnan kell jönniük, ehhez képest meghatározza a lámpák helyét, ... erősségét ... milyenségét.... Hogy aztán a rendező ezt elfogadja-e vagy sem, az már rendezői munkakörbe tartozik. ha erre külön pénzt biztosítanak, akkor ... úgy működik ennek a megtervezése, hogy A/4-es papíron megtervezik a fényforrásoknak a helyét ... és alaprajzot készítenek ezeknek a fénylátványoknak az elhelyezésének ... stb.”

4./ A fent idézett tanúvallomásokat is figyelembe véve az eljáró tanács úgy véli, hogy a peranyaghoz csatolt 12 megbízási szerződés közül *a fővilágosítói illetőleg látványtervezői megbízást tartalmazó 9 szerződés filmalkotás létrehozásában való szerzői közreműködésre irányult.* A további három megbízási szerződés esetében ez külön bizonyítás tárgya marad a fővilágosító illetőleg látványtervező szerzőségi aránya a filmalkotás közös szerzőségében, amennyiben ennek ismerete a felhasználás kapcsán szükségessé válna.

Ami a pótlólag megküldött „*látvány- és fényterv*” *skiccek* szerzői jogi minősítését illeti, az eljáró tanács, a fentebb idézett tanúvallomásokra is támaszkodva úgy véli, hogy azok a filmben kifejezésre jutó látvány-alkotásnak nem szükségszerű velejárói, csupán segíthetik a látvány-kompozíció technikai megvalósítását. A peranyaghoz utólag csatolt, egyes jelenetek látványeffektusainak fényforrásait és a forgatás előkészítéséhez szükséges térbeli elrendezéseket tervező vázlatok ugyan alátámasztják készítőjüknek az érintett filmek látványalkotásában való szerzői közreműködését, azonban önmagukban nem tekinthetők egyéni-eredeti szerzői alkotásnak. Adott látványkompozíció konkrét helyzetben való *megoldását segítő kivitelezési vázlatok*; nem magának a látványnak kifejezései, és nem is valamely látványtervezési módszer vagy eljárás kellő kifejtései.

Budapest, 2002. szeptember 11.

dr. Boytha György
a tanács elnöke

dr. Kricsfalvi Anita
a tanács előadó tagja

dr. Kiss Zoltán
a tanács szavazó tagja

A bíróság által pótlólag feltett kérdések:

1. A Szerzői Jogi Szakértő Testület elsődlegesen nyilatkozzon a vonatkozásban, hogy a számszakilag elírás történt-e, a szakvéleményének a 3. oldal 3. bekezdésében, ugyanis leírásra került, hogy melyik két szerződés az, amit nem fogad el, utána pedig taglalja azokat, amelyeket elfogad, ezeket összeadva tíz darab megbízási szerződés, az összefoglaló megállapításában 12 megbízási szerződés közül a fővilágosítói, illetve látványtervezői megbízást tartalmazó kilenc szerződés tíznek tekintendő.

Nem jelölte meg, hogy melyik az a 3-ik, amelyet kifogásol, mivel a 3. pontban az 1992. szeptember 2-át és az 1992. augusztus 6-át kifogásolta, ami kettő darab.

2. A bíróság kéri, hogy 2002. december 12-i napján meghallgatott K. K. és T. R., valamint a felek által előadottak alapján nyilatkozzon, hogy az S. Gy.-nek, a „...” című film az 1992. augusztus 6-i és a szeptember 2-i megbízási szerződés ill. az egész filmben való közreműködése alapján végzett látványtervezői és fénytervezői tevékenysége szerzői jogi védelemben önállóan részesíthető-e.

Az eljáró tanács válasza:

Ad 1. A Szerzői Jogi Szakértő Testület 2002. szeptember 11-én készült szakvéleménye (a továbbiakban: szakvélemény) 3. oldalának 3. pontjában nem történt elírás. A szakvélemény 4. pontja szerint a peranyaghoz csatolt 12 megbízási szerződés közül a *fővilágosítói, illetőleg látványtervezői* megbízásokat tartalmazó 9 szerződés irányult eleve filmalkotásban való szerzői közreműködésre. A további három megbízási szerződés esetében a szerzői tevékenység elismerésének igénye külön bizonyítás tárgya marad. E három megbízási szerződés esetében a szakvélemény 3. pontjában kiemelt két, S. Gy.-nek 1992. augusztus 6-án és szeptember 2-án adott megbízási szerződés eleve csupán *fényterv kivitelezésére* irányult, ezért a szerződés keretében kapott díjazásért esetleg kifejtett *alkotótevékenység* bizonyítandó lenne. A harmadik, ugyancsak S. Gy.-vel 1992. június 11-én kötött szerződés csupán *világosításra* szólt, ami nem a fővilágosítói munkával azonosan minősülő tevékenység. B. K. producer 2001. június 7-i tanúvallomásaiban kifejtette, hogy „A fővilágosító hozza létre fejében ... a fényeffekteket... a világosítónak megmondja, hogy mely lámpákat, hová kell elhelyeznie.” Ennek megfelelően a megbízottnak külön kell bizonyítania, hogy a szerződésben kikötött díj ellenében világosítóként fényeffekteket alkotó fővilágosítói tevékenységet kellett-e végeznie.

Ad 2. A jegyzőkönyvben foglaltak szerint

a) T. R. tanú az S. Gy.-vel 1992. szeptember 2-án és augusztus 6-án kötött szerződésekre vonatkozóan feltett kérdésre többek között úgy nyilatkozott, hogy „S. Gy. kitalálta a látványtervet ... utána kivitelezte is az általa készített látványterveket.” Majd felperes kérdésére: „A stáblistában benne volt az S. Gy. neve, ő mint látványkészítő vehető figyelembe, fővilágosítói tevékenységet is végzett, ez a látványterv létrehozásának a része.” Ezt követően bírói kérdésre: „...a fővilágosítói tevékenységét egészében kell vizsgálni, ugyanis a látványtervet meg kell teremteni ... és végül pedig kivitelezni kell az egészet, és ennek már része a fővilágosítói tevékenység is, ami adott esetben egy személyhez, jelen esetben S. Gy. személyéhez fűződik.” További alperesi kérdésre: „A látványterven belül értendő a fényterv is ... és a hangeffektusok is, mint teljes egész produktumba.”

T. R. tanúvallomásából az tűnik ki, hogy S. Gy. „...” című film fényterveit és effektusait nem csupán kivitelezte, hanem ki is találta. Ezzel kapcsolatban azonban megjegyzendő, hogy a tanú ellentmondásosan értékelt a fővilágosítói tevékenységet, mert azt egyrészt B. K. 2001. június 7-i tanúvallomásával összhangban, „a látványterv létrehozásának a része”-ként értelmezte, másrészt az „egész” kivitelezésével kapcsolatban azt állította, hogy „... ennek már része a fővilágosítói tevékenység is”. S. Gy. különböző tevékenységeinek minősítése során nyilvánvalóan egybemosott fogalmakat, szerinte a látványtervbe beletartoznak „a hangeffektusok is, mint teljes egész produktumba”. Ez azonban nem érintette azt az állítását, hogy S. Gy. a megbízása szerinti kivitelezésén túl látványokat is „kitalált”.

b) K. K. tanú S. Gy.-nek a film elkészítésével kapcsolatos tevékenységét sokoldalúan vázolta és konkrétan két helyszín kapcsán tud arról, hogy „teljes egészében az ő látványtervei, fénytervei és effektjei alapján készültek a beállítások, illetve a felvételek, valamint a Károlyi Kertben készült felvételek. K. K. sem határolja el szabatosan a kivitelező világosítói és a szerzői fővilágosító tevékenységet, és a szóban forgó szerződésekben adott megbízásokkal szemben egybemos többféle közreműködést.

c) Mindkét tanú hivatkozik arra, hogy a stáblistán megjelölték S. Gy.-t, de nem közölték, milyen minőségben, ezért ez a hivatkozás nem bizonyít semmit. Továbbá egyik tanú sem tért ki arra, mennyiben voltak a látványtervek eredeti, a szakszerű világosító megtervezésén túlmenő látványkompozíciók, nem csupán rutin kivitelezési elgondolások. **A szerződésekben kapott kivitelezési, illetve világosítói megbízással szemben szerzői alkotómunka végzésének alátámasztásához a látványtervezés egyéni, eredeti voltának a bizonyítása szükséges.** Ezzel kapcsolatban hivatkozni szükséges a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. §-ának (1) bekezdésére, amelynek értelmében a Testület a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást. Szükség esetén azonban további adatok szolgáltatását kérheti a megkereső bíróságtól vagy hatóságtól, illetve a megbízótól.

d) A szakvélemény 2. pontja szerint „a látványkompozíció a filmrevitelével nyer azonosítható kifejezést, amire a szerzői jogi védelem irányul.” A szerzői mű létrehozására irányuló alkotótevékenység elismerése a film esetében akkor is jogos igény, ha a szerző nem a film egészének kialakításához járult hozzá alkotó módon, művét csupán felhasználták a filmben [rég. Szjt. 5. § (1) bek., illetve új Szjt. 64. § (2) bek.] Valamely látványkompozíció a film egészének felhasználásától függetlenül akkor részesülhet önálló védelemben, ha filmszerű kifejezését más audiovizuális alkotásban veszik át, másolással, vagy utánképzéssel.

T. R. tanú emlékezete szerint „90 percre tehető az a látványterv és effekt készítés, amely S. Gy. nevéhez fűződik.” K. K. tanú csak néhány meghatározott hellyel kapcsolatban állította ugyanezt. Az eljáró tanács véleménye szerint azonban a megbízás tárgyát képező tevékenység szerzői jogi elbírálásához a film egészének a jellegét meghatározó közrehatás értékelése nem is szükséges.

Az, hogy S. Gy. kivitelezési, illetőleg világosítói megbízás alapján készített látványmegoldásai a film egészének jellegére kihatóak voltak-e, nem állapítható meg pusztán az egyes jelenetek időarányos egybevetésével.

Szükség esetén csak a film filmszakmai szakértő útján történő megtekintésével dönthető el, hogy az egyes látványmegoldások az egész filmalkotás eredeti jellegének kialakításához is hozzájárultak-e, akkor is, ha bizonyítást nyer, hogy az egyes látványtervek kitalálása jelenetenként a szakmai rutinnak megfelelő kivitelezési tervezést meghaladó, eredeti kompozíciónak minősül.

Budapest, 2003. március 31.

dr. Boytha György
a tanács elnöke

dr. Kricsfalvi Anita
a tanács előadó tagja

dr. Kiss Zoltán
a tanács szavazó tagja